

BAZSÁNYI Sándor

**Fordított meseterápia —
sárkánnyal és kohászattal**

Avagy színházi játék méreggel és ellenméreggel

Volt egy sokak emlékében immár legendásnak számító időszaka a Miskolci Nemzeti Színháznak, a rendszerváltozást megelőző évtizedben, amikor is többekkel, közöttük lelkes középiskolai nemzedéktársaimmal együtt látogathattam a Csiszár Imre vezetésével működő társulat előadásait. Azóta sok minden történt Miskolcon, Miskolccal, a színházzal, a városlakók, a nézők szűkebb és tágabb magyar valóságával. Márpedig egy színháznak illene, sőt kellene kezdeni valamit a helyi magyar valósággal, már csak a nézői (a városlakók, egyúttal honpolgárok) miatt is. Nos, Béres Attila igazgatóként és rendezőként éppen erre vállalkozott, amikor felkérte a nem miskolci Mikó Csabát, hogy írjon egy drámát Miskolcra, és azután meg is rendezte a frissen szerzett Miskolc-ismereteit félig valóságos, félig mesés közegbe ágyazó szerző alkotását, az *Agavét*. A közönség, úgy tűnik, szereti az előadást. A szakma még alig-alig szólalt meg. Ráadásul én sem annyira kritikát írok a darabról és az előadásról (lévén nem vagyok színházkritikus), mint inkább röviden elgondolkodom ezek szűkebb és tágabb kulturális közegéről, arról tehát, miként, milyen színházi ajánlattal érkezett az *Agave* ebbe az összetett közegbe.

Merthogy az utóbbi évek alakulásai nyomán várható volt valamilyen miskolci témájú darab és előadás. Erre az előtörténetre utal Bujdos Attila is a Mikóval készített Észak-Magyarországbeli interjújában, többek között Deres Péter és Szöcs Artur *Mi és Miskolc* című, 2012-es alkotására (amelyet a városba akkor

érkező színészek tapasztalatai és gondolatai ihlettek), vagy a táncos Kozma Attila szintúgy 2012-ben bemutatott, kétrészes alkotásának első darabjára, *A „Forint”-ra* (amely az egyik jellegzetes belvárosi helyen, a *Villanyrendőrnek* vagy *Forintnak* nevezett forgalmi csomóponton játszódik). De felbukkan Miskolc motívuma a Szöcs Artur rendezte *Ványa bácsiban* (2015) és a Rusznyák Gábor által jegyzett *Három nővérben* (2018) is, amelyekben atavisztikus Csehov-hangulatok és -életérzések csúsznak komótosan az észak-magyarországi megyeszékhely egy-két jellegzetes helyszínére, az utóbbi esetben például a Tiszai pályaudvar várócsarnokára. De nem tud Miskolc nem eszünkbe jutni a *k2 Színház* tagjaival együtt létrehozott *Elza*-trilógia hősnőjének, Miskolci Elzának a nevérol sem.

És hogy mit kezdett Mikó Miskolccal? Először is átrajzolta félig mesebeli tájékká. Kicsit, de tényleg csak kicsit, emlékeztetve a Debrecenben nevelkedett Térey János cívisvárosban játszódó drámájára, a történetesen a budapesti Nemzeti Színház felkérésére született és bemutatott (ám Debrecenben eddig még nem előadott) *Jeremiás avagy Isten hidege* című „misztériumra”, amely a közeli jövőben játszódik, mégpedig jórészt a debreceni metrónál mélyén. Az alcímben „miskolci mítosznak” nevezett *Agave* viszont a város jelenéből nyit a város múltja, azon belül közelmúltja és mitizált történelmi múltja felé — és levisz minket a mélybe, egy belvárosi ház pincemélyébe. Ezt példásan oldja meg

a díszlettervező Horesnyi Balázs a Játékszín fentre (lakásszintre) és lentre (pinceszintre) osztott terében. Fent a nyomorító közelmúlttal (a félévszázadnyi szocializmus legendás gyárvárosára tömeges munkanélküliséget, szegénységet és kilátástalanságot hozó rendszerváltozás következményeivel) terhes és csalfa jövőt (akár városon belüli, akár kívüli boldogulást) álmodó jelenben vagyunk. Lent pedig egyenesen ránk ömlik a teljes körű múlt, pontosabban a város közeli és történelmi múltjának mitikus-mesés változata, amelyben — az évezredes magyar história előterében — szó esik az Avas mélyén rejtekező sárkányról, a várost egykor védő Miskóc vitézről, és a hegybe rekesztett sárkány ellen a városiakat védő sárkányharcosok hagyományáról. Mindezt egy mindenétől (mérnök fiától, nehézipari munkájától, addigi életétől, létezése értelmétől) megfosztott nagypapa félrevezetésére eszelle ki annak ravasz menyé, és ebben lelkesen segít az egész család, amelynek ragacos hálójába gabalyodik egy Miskolcra éppen távozni készülő fiatalember. Mikó darabja a nagypapa lányunokájára habarodott fiú szemszögéből látatja ezt a családi tébolyt, amely azonban nem is annyira a meseteremtés öntörvényű örülete, mint inkább a mese általi műeltfojtás (háttérben a minoszi Minotaurusszal leszámoló Thészeusz mítoszával és az asszonyfogyasztó Kékszakállal szembeszégülő Judit történetével, meg még sok más sárkányos-lovagos legendával). Mondhatni, fordított meseterápián vesznek részt a darab szereplői, és velük együtt az előadás (jórészt miskolci) nézői is: a gyógyulást, ha van egyáltalán, nem a sötétbe lehúzó mesének köszönhetjük, hanem a zavaros mesétől való szabadulás életösztönének.

Ehhez — a fordított meseterápia sikeréhez — persze az kell, hogy belebocsátkozunk a mesejátékba, hogy higgyünk az aprólékosan kiagyalt mese kettős teherbírásában, egyszerre dramaturgiai és városfestő erejében. Mert például a lelkes színházi blogbeszámolókat jegyző, ráadásul Miskolcon nevelkedett *Mezei nézőt* ezúttal is elvárásolta a műsor, Mikó és Béres közös mesemondása, amelynek hatásfokát hivatottak emelni a saját keresztnevükön szereplő színészek: a családi korpa közé keveredett szerelme alakító Bodoky Márk, az eleve túlrájzolt sárkányörületet Márk szerelmének testvéreként parodisztikusan továbbfokozó Farkas Sándor, a mesébe üzött nagypapát játszó Keresztes Sándor, a családi játékszabályokat követő lányunokát megformáló Mészöly Anna, a főkolompos anyát megtestesítő Nádasy Erika, valamint az öt számításból támogatni tűnő menyét játszó Rusznák Adrienn.

Tehát akkor hallgassuk a miskolci eredetű és érzületű színházi bloggert: „Sosem gondoltam, hogy egy színházi előadásban várostörténeti adatokat fogok hallani időről időre, ráadásul szervesen beillesztve egy történetbe — a katasztrófákat (tűzvészeket, áradásokat egyaránt) egy-egy sárkánytámadásnak álcázva —, és az előadás központi motívuma a diósgyőri kohászat végső megszűnése lesz 1998-ból. [...] Ez a történet a napi próbatételekkel, egy nem létező avasi sárkány őrzésével valóban inkább játéknak tűnt, és mesének az, hogy valakinek húsz évre megállhat az idő. Szórakoztató este volt, sokat lehetett nevetni, de egy-egy mondat azért mégis nyugtalanítóan hangzott ebben a kontextusban is.” (A reményekkel és félelmekkel telített mű világának költői

szimbóluma — afféle posztromantikus kék virága — lesz a nagyon ritkán és nagyon gyorsan virágzó agave, amelyről így beszél Mikó a városból elmenni szándékozó, de azután mégiscsak ott maradó Márk alakjához rendelhető, általánosabb érvényű egzisztenciális válaszút kapcsán: „El lehet menni, és lehet látni a világban a napról napra nyíló agavékat. Vagy lehet maradni, és lehet várni rá negyven évet, hogy egyszer csak kinyíljon.”

De nézzük nyomban a miskolci múlttal nem, ámde több évtizedes színházkritikai gyakorlattal nagyon is rendelkező Csáki Judit helyzetértékelését és műértékelését a *revizoronline.com*-ról (az előbbi ugyan hasonló a *Mezei néző*éhez, az utóbbi viszont annak egyenes ellentéte): „Drámai sors és helyzet; szóval Mikó Csaba nemcsak kedves akart lenni a miskolciakkal, hogy egy helyspecifikus darabot szállít nekik, hanem valóban »forró krumplit« kapott a kezébe. // Hanem ezt a sárkány-vonulatot nem sikerült elengedni, de még csak a háttérbe tuszkolni sem; néha olyan érzése támad az embernek, hogy egy vasárnapi matiné, négyéveseknek szóló mesedarabot lát. [...] A fiát elvesztő idős férfi, az egykori bányász téveszmés-rögeszmés képzelgésai érthetőek — a családi asszisztencia teljességgel érthetetlen. [...] És akkor szépen a semmibe tűnik az a dráma, amelyet a város valóban a falai közt rejteget: a rendszerváltás kori tönkremenés máig ható következményei.”

És nézzük végül a helyi (adottságokat és lehetőségeket jól ismerő) színikritikus, az *Agave* szerzőjével korábban interjút is készítő Bujdos Attila visszafogottan távolságtartó summázatát az Észak-Magyarország kulturális rovatából: „ha kiejtik százzszor, hogy Miskolc, ha tételesen felmondják a város történetét, mire elég az. Magunkra ismerni segít, legyen eszünkben, kik vagyunk, hol vagyunk? Előadás és közönsége viszonya számszerűsíthető-e? Igazolja-e a mennyiség az igazságot? Akár csak a mese igazságát is. Kiterjeszhető-e a mese igazsága a valóságra? Létezik-e tökéletes analógia, amellyel a mese segít ráébredni, hogy amiben és ahogyan élünk, azzal mi a baj? Erről nem vagyok meggyőződve, és ezzel az előadással sem győztek meg róla. Mikó Csaba mindenestre odakínálja a távolról jött ember megfigyelését: a gyárbezárás nagy traumájával nem számolt el a közösség. A múlttal szembenézni képtelensége persze sokkal általánosabb annál, semhogy ne lehetne bárhová költeni róla egy mesét. De ez most nem akárhol van, hanem hangsúlyosan: Miskolcon.”

És valóban: a miskolci színház legkisebb terében párhuzamosan fut két darab: egy eklektikus jellegű, és ebben az eklektikában, sok egyéb más mellett, miskolci motívumokat is felvonultató mese (Mikó műfaji meghatározásával: „miskolci mítosz”), valamint egy közérzületileg és olykor dramaturgiailag nem egészen megnyugtató elszámolás a szocialista gyárváros

rendszerváltozás utáni állapotáról. A dramaturgia terén nekem egyvalami bizonyult mesterkéltén erőltetettnek: a gyárak bezárása és férje halála után Miskolci Látóként országos léptékű karriert befutó anya prostituált életszakaszának kiötlése és beleszővése a családi sárkánymese homlokzata mögött zajló reáltörténetbe. Érzésem szerint az előbbi, a mese, elfedi az utóbbi, a valóságot. Szerkezetileg ugyanolyan fedőműveletnek tűnik, mint bármilyen más Miskolc-leírás — legyen szó akár heveny nosztalgiáról, akár naiv jövőképről, akár politikai sandaságról... Ámde helyi értékét tekintve azért nagyon különbözik azoktól. Hiszen Mikó és Béres (és a dramaturg Ari-Nagy Barbara), ahogyan én érzékelem, nem akart semmi mást, mint épületesen szórakoztató és ártatlanul hazug mesét gombolyítani a városról. Ugyanis az ártalmas, ideológiai vagy politikai természetű hazugságoktól biztonságos távolságban marad a színház esztétikai létmódjának kereteit áthágni nem óhajtó *Agave*. Még ha adós marad is a színház közösségi létmódjából fakadó elvárások tekintetében. Ugyanakkor elkerüli a nagyvonalúságból vagy tudatlanságból eredő hazugságokat, hiszen nem mond semmi olyat Miskolcra, ami okkal bánthatná a miskolciakat. Nem követ el súlyos diskurzusetikai hibát. Azaz nem miskolckodik nem miskolciként. (A szerző szavaival: „Lett egy élményem a városról, ami természetesen soha nem lehet olyan teljes, mint azé, aki itt született, itt él. Éppen ezért az enyém olyan Miskolc-történet, amit egy olyan nem miskolci mesél Miskolcra, akinek fontossá vált ez a város.”) Csupán mesét mond — egyrészt a miskolci valóságot leplező meséknek elkötelezett miskolciaknak, másrészt mindazoknak (a nem miskolciaknak), akik alkalmanként szeretnek elidőzni a valóság és a mese kényes szerkezetű feszültségterében.

Nem radikális, ámde színházi szempontból mindenképpen érvényes darab és előadás az *Agave*, kinek kisebb, kinek nagyobb, kinek semekkora dramaturgiai szépséghibákkal. A város traumatikus közelmúltjának radikálisabb, igazabb és kegyetlenebb színházi — vagy akár más művészeti — feldolgozása még várat magára.

Mikó Csaba
AGAVE

— miskolci mítosz szünet nélkül —

Anya — Sárkány, a Miskolci Látó
NÁDASY ERIKA

Anna — Miskolc, a megmentendő város
MÉSZÖLY ANNA

Márk — Kalandor, és/vagy „A tiszta szívű ifjú”
BODOKY MÁRK

Nagyapa — Az utolsó Sárkányörző, egykori kohásztechnikus
KERESZTES SÁNDOR

Adri — Pótsárkány, a Nők Centruma piárosa
RUSZNÁK ADRIENN

Sanyi — Az Akadályok Ura, a Spartan Beastre készülő
FARKAS SÁNDOR

Tévések
HADHÁZY ILDIKÓ, MÁRTON B. ANDRÁS

Díszlettervező HORESNYI BALÁZS
Jelmeztervező PILINYI MÁRTA
Dramaturg ARI-NAGY BARBARA
Zene MÁRKOS ALBERT
Súgó MÁRTON B. ANDRÁS
Ügyelő-rendezőasszisztens HADHÁZY ILDIKÓ

Rendező:
BÉRES ATTIKA

Bemutató előadás: 2019. február 2. — Játékszín

